

Kadın Sağlığı Hemşireliği Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerde Model/Kuram Kullanımı ve Özellikleri

Sinem DİNMEZ* , Kafiye EROĞLU** , Aygül AKYÜZ***

Öz

Giriş: Hemşirelik mesleğinin bilimselliğini yansıtabilmesi açısından model/kuram kullanımı önem taşımaktadır. Bu yolla hemşirelik fonksiyonlarına daha sistematik bir yaklaşım kazandırılabilir. **Amaç:** Bu çalışma ülkemizde Kadın Sağlığı Hemşireliği alanında yapılmış lisansüstü tezlerde kullanılan model ya da kuramların özelliklerini belirlemek ve araştırma yapan hemşirelere farkındalık kazandırmak amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Tanımlayıcı tipte olan çalışma için Ulusal Tez Veri Tabanında Kadın Sağlığı Hemşireliği alanında yer alan tezler online olarak taranmış ve 1999-2018 yılları arasında model ya da kuram kullanılan (40) teze ulaşılmıştır. Veriler toplam on başlık altında incelenerek, tanımlayıcı istatistiksel yöntemler ile analiz edilmiştir. **Bulgular:** Ülkemizde Kadın Sağlığı Hemşireliği alanında model ya da kuram kullanılan lisansüstü çalışmaların sınırlı (%7) olduğu, en sık Orem Öz Bakım Modelinin kullanıldığı, doktora tezlerinde model ya da kuram kullanımında son yıllarda artış olduğu, en sık obstetri alanında çalışma yapıldığı, çalışmaların sadece %36'sında kavramsal-kuramsal-deneysel (Conceptual-Theoretical-Empirical: CTE) yapının kullanıldığı ve model ya da kuram kullanımının araştırma sonucuna olan etkisinin sınırlı olarak ifade edildiği görülmüştür. **Sonuç:** Çalışmalarda CTE yapının nadiren kullanıldığı belirlenmiştir. Bu nedenle kuram ve modellerin uygulanmasında standardizasyon sağlamak ve ölçülebilir sonuçlar elde etmede CTE yapıya önem verilmesi ve kuramsal yaklaşımları uygulamaya yansıtacak araştırmaların yapılması önerilebilir. **Anahtar Sözcükler:** Hemşirelik, Kadın Sağlığı, Model, Kuram, Hemşirelikte Lisansüstü Eğitim.

Abstract

The Use Of Model/Theory in Thesis on Women's Health Nursing and its Characteristics

Background: The use of models and theories carries importance in terms of reflecting the scientific aspects of the nursing profession. A more systematic approach can be earned for the functions of nursing through these means. **Objectives:** This study was conducted in order to determine the characteristics of the models or theories used in graduate theses conducted in the field of Women's Health Nursing in our country and to gain awareness for nurses who conduct research. **Methods:** For the descriptive study, the theses found in the field of Women's Health Nursing in the National Thesis Database were queried online, and (40) theses in which models or theories were used between the years of 1999 and 2018 were accessed. The data were examined under a total of ten headings and analyzed using descriptive, statistical methods. **Results:** It was seen in the field of Women's Health Nursing in our country that graduate studies in which models or theories were used was limited (7%), that the Orem Self-Care Model was used most frequently, that there was an increase in recent years in the use of models or theories in doctoral theses, that studies were most frequently conducted in the field of obstetrics, that the conceptual-theoretical-empirical (CTE) structure was used in only 36% of studies, and that the effect of the use of models or theories on research results was expressed limitedly. **Conclusion:** It was reported in the study that the CTE structure was rarely used. For this reason, it is recommended that importance be given to CTE approaches in standardizing and obtaining measurable results in the implementation of theories and models and that research that reflects on the implementation of theoretical approaches be conducted. **Key words:** Nursing, Women's Health, Model, Theory, Graduate Education in Nursing.

Geliş tarihi: 17.10.2018 Kabul tarihi: 02.07.2019

Hemşirelik alanına yönelik ilk bilimsel çalışmaların temelinde; sağlık bakımı gereksinimlerinin belirlenmesi ve bireye özgü bakım verilmesinde kullanılan "hemşirelik süreci" kavramı yer almaktadır (1). Tarihsel sürece bakıldığında 1860'larda Nightingale ile başlayan, yaklaşık yarım yüzyıl sonrasında 1952'de Peplau, 1955'te Henderson, 1960'ta Abdellah, 1962'de ise Orlando gibi hemşire kuramcılarının sürece yönelik çalışmaları günümüz hemşirelik kuram ve modellerinin temelini oluşturmaktadır. Kuramsal yaklaşımların yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyada doktora programlarının yaygınlaşması ile ivme kazanmaya başladığı görülmektedir (2). İlk hemşirelik doktora programının 1933 yılında Columbia Üniversitesi'nde açılması ve 1970'lerden sonra programların yaygınlaşması ile hemşirelik alanında bilgi yükünün arttığı ve hemşireliğin araştırma yönünün geliştiği bildirilmektedir (3). Fawcett (4) ise 1990'lı yıllardan itibaren hemşirelik kuram ve modellerine olan ilginin giderek arttığını ancak buna rağmen hemşirelik uygulamaları ve araştırmalarında kullanımlarının sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Ülkemize bakıldığında 1972 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde açılan ilk doktora programı ile hemşireliğin bilimselleşmesine katkı sağlayan araştırma metodları, kuram geliştirme ve bilim felsefesi gibi derslerin hemşirelik müfredatlarında yer almaya başladığı bilinmektedir (5). Ancak günümüze kadar yayınlanan lisansüstü tezler incelendiğinde, kuramsal yaklaşımların kullanıldığı çalışmalara 2000'li yıllardan itibaren rastlanmakla beraber kuram geliştirme düzeyinde bir çalışmanın yapılmadığı gözlenmektedir.

Ünlü bilim felsefecisi Kuhn (6) "Bilimsel ilerlemeyi sağlamak isteyen kişi bilimin felsefesini yapmak zorundadır" diyerek bilim felsefesinin önemine değinmektedir. Aynı zamanda insanlık için neyin ilerleme olduğunu tayin edenin, içinde bilim yapılan dünyanın, toplumun ve tarihin koşulları olduğunu vurgulamıştır. Hemşirelik mesleği de bilimsel ilerleme yolunda içinde buldukları toplumun ve çağın gereksinimleri doğrultusunda bütüncül bakışını yansıtan insan, sağlık, çevre ve hemşirelik kavramları temelinde felsefesini geliştirmiştir. Kavramsal çerçeve olarak kabul edilen bu terimler hemşirelik kuram

* Uzman Hemşire, Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, e-mail: sdinmez15@ku.edu.tr ORCID ID:0000-0002-4055-1830 ** Prof. Dr. Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, e-mail: keroglu@ku.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-8177-7211 *** Prof. Dr. Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, e-mail: aakyuz@ku.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-7477-9932

ve modellerinin metaparadigmaları olarak yerini almıştır (7,8). Kuram ve modelleri teorik olarak tanımlamak gerekirse, kuramlar; kavramların biri veya daha fazlasının sistematik bakış açısını ortaya koyan, birbiri ile ilişkili önermeler ve tanımlar sunan yapıları ifade ederken (9-10), modeller; ihtiyacın belirlenmesini sağlayan örgütlü ve planlı bir süreci yansıtmaktadır. Yani modeller aracılığı ile görülen, duyulan ve hissedilen şeyler zihinsel bir süreçten geçerek açıklanabilmektedir (11). Özetle kuramlar temel olarak önerme ve kavramlardan meydana gelirken, modeller kavramların arasındaki ilişkileri açıklayıcı rehber konumunda yer almaktadır. Model ve kuramın temelinde yer alan hemşirelik kavramları; hemşireliğin doğrudan hasta bakımı ve sürecine ilişkin geçmişinin sonucu meydana gelmiştir. Ancak bu kavramların bir çoğu biyodavranışsal disiplinlerde de yer alabilir. Önemli olan aynı kavramları metaparadigma kavramları ile ilişki yoluyla hemşirelik disiplinine kazandırmak ve farklı disiplinlerde kavramlar arasındaki ayırt edici özellikleri açıklığa kavuşturmak (7).

Hemşirelik literatüründe; kuram ve model kavramlarının çoğu zaman aynı anlamda kullanılmakta olduğunu (11) ve model kullanımının kurama göre daha sık tercih edildiğini görmekteyiz. Fawcett (11) ve Cody'ye (10) göre bunun nedeni; modellerin temel kavramlar arasında kurulan mantıksal ilişkileri şematik olarak açıklayarak kuramları daha anlaşılır kılmalarıdır. Diğer yandan hemşirelik genelinde model ve kuram kullanımının az olduğu ve daha çok eğitim, araştırma alanlarında kullanıldığı, bu duruma kuram kullanımındaki güçlük ve temel hemşirelik eğitiminde kuram ya da model kullanımına yer verilmemesi neden olarak gösterilmiştir (12). Serçekuş ve Mete'de benzer olarak günümüzde hemşirelik modellerine olan ilginin giderek arttığını ancak hemşirelik uygulamalarındaki kullanımın istenilen düzeyde olmadığını bildirmişlerdir (13). İnan ve ark. (12) ise kuram ve modellerin uygulamaya yansıtılması ve uygulamalara yön vermesi sayesinde hemşireliğin daha görünür kılınacağını belirterek, günümüzde hemşirelikte model ve kuram kullanımı ile ilgili çalışmaların sınırlı olduğuna ve çalışmalarda niteliksel olarak bir standardizasyonun bulunmadığına dikkat çekmişlerdir. Hemşirelikte kuramların geliştirilmesi ve belirli kavramsal modeller ile hemşirelik faaliyetlerine sistematik bir yaklaşım sağlanacağı düşünülerek hemşirelikte kavramsal-kuramsal-deneysel (Conceptual-Theoretical-Empirical: CTE) yapının kullanılması önerilmektedir. Böylece modelde yer alan kavramlar tümüyle ortaya koyulmakta olup, araştırmanın değişkenleri ve ölçüm araçları somut bir şekilde görülmektedir (14). Yapıda kavramsal model, kavramsal çerçeve yani paradigma olarak tanımlanmalıdır. Ancak sıklıkla kavramsal çerçeve ile karıştırılmaktadır. Kavramsal modeller CTE yapının en geniş ve soyut bileşenidir. Kuramsal yapı ise kavramsal modelden türetilen önermelerdir. Deneysel yapı sayesinde ise bu önermeler test edilir ve ölçülebilir sonuçlar ortaya koyulur (15). Bu yolla model kullanımında standardizasyon sağlanmaktadır. Ülkemizde hemşirelik alanında lisansüstü düzeyde yapılan araştırmalarda model ve kuram kullanımına yönelik sınırlı yayınlar mevcut olmakla birlikte, Kadın Sağlığı Hemşireliği özelinde model ve kuramların kullanımları ve özelliklerini inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle yapılan çalışma ile ülkemizde Kadın Sağlığı Hemşireliği alanında yapılmış lisansüstü tez çalışmalarında model ya da kuram kullanımı ile kullanım özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın model ya da kuram konusunda mevcut durumun saptanmasında, konu alanlarının belirlenmesinde, kullanım özelliklerinin tanımlanmasında ve konuyla ilgili yeni çalışmaların yapılmasında temel bir kaynak olabileceği ve hemşirelik bilimine katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma ülkemizde Kadın Sağlığı Hemşireliği alanında yapılmış lisansüstü tez çalışmalarında model ya da kuram kullanım özelliklerinin belirlenmesi ve araştırma yapan hemşirelere farkındalık kazandırmak amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; Ulusal Tez veri tabanında Kadın Sağlığı Hemşireliği alanında yayınlanan 354'ü Yüksek Lisans, 181'i ise Doktora olmak üzere toplam 535 adet tez oluştururken, örneklemi; ilk model ya da kuram kullanılan yıl olan 1999 yılı ile 2018 yılları arasında yayınlanan ve referansta yer alan (16-55) toplam 40 adet tez oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırma için Kadın Sağlığı Hemşireliği alanında yayınlanan tüm tezler 2018 yılı da dahil olmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanından online olarak taranmıştır. Türkçe; "Hemşirelik, Kadın Sağlığı, Model, Kuram, Hemşirelikte Lisansüstü Eğitim" İngilizce ise; "Nursing, Women Health, Model, Theory, Graduate Education in Nursing" anahtar kelimeler olarak kullanılmıştır. Tarama işlemi Şubat 2019'da tamamlanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamına alınan tezlerde; kullanılan model ya da kuram, araştırmayı yapan, lisansüstü tipi ve yayınlanma yılı, yöntemi, örneklem grubunun özelliği, konu alanları, çalışma sonucu, çalışmada kavramsal kuramsal deneysel yapı kullanımı ve çalışma tasarımında model ya da kuramın kullanıldığı aşama üzere toplam on kriter gözetilerek veriler toplanmıştır. Veriler sayı, yüzde gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Veriler açık erişim ile online olarak elde edildiğinden etik kurul izni gerekmemektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada sadece Ulusal Tez Veri Tabanında erişimine izin verilen tezler kullanılabilmiştir.

Bulgular

Kadın Sağlığı Hemşireliği alanındaki tezlerde kullanılan model ya da kuramlar kullanım sıklıklarına göre sırasıyla Doktora Tezlerinde; Roy Adaptasyon Modeli (8), Pender Sağlığı Geliştirme Modeli (SGM) ve Sağlık İnanç Modeli (SİM) (ortak

kullanımında dahil) (5), Orem Öz Bakım Modeli (4), Watson İnsan Bakım Modeli (4), Travelbee Kişiler Arası İletişim Modeli (1), Meleis Geçiş Teorisi (1), Teori Temelli Yaklaşım (Sosyal Bilişsel Kuram ve Teoriler Üstü Model) (1), Neuman Sistemler Modeli (1), Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeli (1), PLISSIT Modeli (1), Konfor Kuramı (2) ve Sosyal Öğrenme Kuramı (1), Yüksek Lisans tezlerinde ise Orem Öz Bakım Modeli (6), PLISSIT Modeli (2) ve SİM ile SGM (2)'dir. Araştırma yöntemi olarak; Yarı Deneysel, Deneysel, Kalitatif, Kesitsel, Randomize Kontrollü Çalışma ve Eğitim Müdahale gibi araştırma tasarımlarının kullanıldığı görülmüştür.

Tablo 1. Kadın Sağlığı Hemşireliği Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerde Model ya da Kuram Kullanımı

Model ya da Kuram Kullanımı	Lisansüstü Tipi					
	Yüksek Lisans Tezi		Doktora Tezi		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kullanan	10	3.0	30	17.0	40	7.0
Kullanmayan	344	97.0	121	83.0	495	93.0
Toplam	354	100.0	181	100.0	535	100.0

İncelen doktora tezlerinde ilk model kullanılan 1999 yılı ile 2010 yılları arasında sadece 5 çalışma olduğu ve bunların yaklaşık üçte ikisinin (30 tezdten 25'i) 2011-2018 yılları arasında yapıldığı görülmektedir.

Tezlerde kullanılan örneklem grupları kadın sağlığı konu alanlarına göre değerlendirildiğinde; Obstetri alanında (gebeler, normal ve kilolu gebeler, sezaryen operasyonu geçirenler, loğusalar, nulliparlar, IVF tedavisi görenler ve infertiller, erken doğum tehdidi tanısı alanlar, hiperemezis gravidarumlular, erken membran rüptürü tanılı gebeler, obez gebeler, gebelik kaybı yaşayanlar, gestasyonel diyabeti olanlar) 27 tez ve Jinekoloji alanında (histerektomi operasyonu geçirenler, meme ve serviks kanseri olanlar, yaşlı kadınlar, klimakterik dönemde olan kadınlar, prekanseröz lezyonu olanlar, menapozda olan kadınlar) 11 tez olmak üzere iki alana göre kategorize edilmiştir. Sadece iki tezde sağlık çalışanları (doğumhanede çalışan ebeler ve kadın sağlık çalışanları) örneklem grubu olarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Model ya da kuram kullanılan tezler CTE yapı kullanımına göre değerlendirildiğinde; toplam 10 yüksek lisans tezinin hiçbirinde CTE yapı kullanılmazken, 30 doktora tezinin yarısında CTE yapının kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 2. Tezlerde Model ya da Kuramların Kullanıldığı Aşamalar

Model ya da Kuramın Araştırmada Kullanılma Aşaması	Yüksek Lisans Tezleri		Doktora Tezleri		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Veri Toplama	6	60.0	0	0	6	15.0
Müdahale	1	10.0	5	17.0	6	15.0
Veri Toplama ve Müdahale	3	30.0	25	83.0	28	70.0
TOPLAM	10	100.0	30	100.0	40	100.0

Tartışma

Ülkemizde model ya da kuram kullanımında ilk tercih edilen ‘‘Orem Öz Bakım Modeli’’ nin özellikle yüksek lisans tezlerinde daha çok tercih edildiği görülmüştür. Literatür bilgisi de Orem Öz Bakım Modelinin en sık kullanılan model olduğunu destekler niteliktedir (12,56). Müller-Staub ve ark. (57) hemşirelerin bakım alan bireylerin kendi üzerlerine düşeni yapmaları gerektiğine olan inancının yüksek olduğunu ve bu tutumun Orem Özbakım Modeline olan ilgiyi artırdığını belirtmektedir. Diğer yandan teorinin ana bileşeni olan ‘‘bakım’’ kavramı, merkez bir kavram olarak hemşireliğin doğasını yansıtır, günümüzde anlamı genişlemiştir, bireyin katılımı ve bağımsızlaştırma odaklı hale gelmiştir (58). Bununla beraber modelin kullanım kolaylığı da sık kullanımına etki edebilir.

Tablo 1’de 535 tezdten sadece 40’ında (%7) model ya da kuram kullanıldığı görülmüştür. İnan ve ark. (12) hemşireler tarafından hazırlanan model ve kurama dayalı araştırmaları inceledikleri çalışmalarında 2010 yılına kadar toplam 37 lisansüstü tez çalışması bulduklarını ve buna dayanarak hemşirelik çalışmalarında model ve kuram kullanımının sınırlı olduğunu belirtmişlerdir. Ardahan ve Özsoy (59) ise, ‘‘Türkiye’de Hemşirelik Araştırmalarındaki Eğilimleri’’ inceledikleri çalışmalarında; konu dağılımlarına göre tezler arasında model geliştirme ve bir modele dayandırılan çalışmaların son sırada yer aldığını ifade etmişlerdir. Ekim ve ark. (56)’da 2000-2011 yılları arasındaki teori temelli hemşirelik araştırmalarını inceledikleri çalışmalarında Ulusal Tez Veri Tabanında toplam 1709 yüksek lisans tezinin 37’sinin, 348 doktora tezinin 27’sinin teoriye dayandırıldığını bildirmişlerdir. Bu sonuçlar hemşirelik tezleri genelinde olduğu gibi Kadın Sağlığı Hemşireliği alanında yayınlanan tezlerde de model ya da kuram kullanımının sınırlı olduğu bulgusunu destekler niteliktedir. Ayrıca Tablo 1’de doktora tezlerinin, yüksek lisans tezlerinden üç kat daha fazla olduğu ve doktora tezlerinin yaklaşık üçte ikisinin (30 tezdten 25’i) 2011-2018 yılları arasında yapıldığı belirlenmiştir. Son yıllarda gözlenen bu artış hemşirelik doktora programlarında yer alan kuram derslerinin rolünden kaynaklanabilir.

Öyle ki hemşirelik kavram ve kuramları üzerine çalışmaları bulunan Platin (60), “Hemşireliğin Kuramsal Öğeleri Dersi” üzerine yapmış olduğu araştırmasında; derslerde hemşire kuramcılarının çalışmalarının tartışılması ve bilimselleşme çabalarına yönelik olarak bilim felsefesinin hemşireliğe yansımalarının ele alınmasını dersin hedefleri arasında göstermiş olup, öğrencilerin böylece bir hemşirelik model ya da kuramına göre sahada uygulama yapmasının amaçlandığını belirtmiştir. Dersin etkinliğini ortaya koymak ve uygulamaya yansıtma adına bu hedef ve amaçların önemli olduğu düşünülmektedir. İncelenen tezler araştırma tasarımları açısından değerlendirildiğinde; Yüksek lisans tezlerinde daha çok tanımlayıcı, doktora tezlerinde ise yarı deneysel ve deneysel tasarımların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Lisansüstü programların yapısı gereği deneysel tasarımların doktora düzeyinde artış göstermesi beklendik bir durumdur.

Çalışmamızda 40 tezdten sadece 12’inde CTE yapının kullanıldığı görülmüştür. CTE yapının modellerin uygulanabilirliği yönünden kapsamlı bir çerçeve çizerek kuramsal yaklaşımları daha iyi anlayabilmemize yardımcı olduğu düşünülmektedir. Bu yapıların kullanılması ile hemşire kadrolarında değişimin azaldığı, uzmanlığa daha hızlı geçiş sağlandığı, hasta memnuniyetinin arttığı, hemşirelerin iş doyumunda artış görüldüğü ve mali tasarruflar sağlandığı bildirilmiştir (61). İnan ve ark. (12)’da hemşirelik araştırmalarında model kullanımına yönelik CTE gibi standardizasyonların olmasını önemli bulduklarını belirtmişlerdir.

Çalışmada dikkat çeken bulgulardan biri de model ya da kuramların çoğunun hemşire kuramcılar tarafından geliştirilmiş olmasına karşın, hemşirelerin meslek dışındaki disiplinlerden, özellikle psikoloji alanındaki kuramcılarının çalışmalarından yararlanmalarıdır. Örneğin; Sosyal Bilişsel Kuram, Sağlık İnanç Modeli, PLISSIT Modeli gibi (62-64). Literatürde hemşire kuramcılarının sıklıkla Psikoloji alanındaki kuramcılardan esinlendiğini desteklemektedir (65). Bu disiplinlerarası etkileşim, hemşirelik mesleğinin insanı biyo-psiko-sosyal bir varlık olarak ele almasının yansıması olarak değerlendirilebilir. Bond ve ark. (66) teori ya da model temelli hemşirelik araştırmalarını inceledikleri çalışmalarında teori ve model kullanılan toplam 837 araştırmanın 460’ında hemşirelik kuramlarının, 377’sinde ise hemşirelik dışı kuramların kullanıldığı bildirilmiştir. İnan ve ark. (12)’da hemşirelik araştırmalarında hemşirelik dışı kuramcılarının kuramlarından yararlandığını, burada önemli noktanın çalışmanın amacına hizmet eden, hemşirelik mesleğine uygun ve hemşirelik bilimine katkı sağlayacak bir kuram ya da modelin kullanılması olduğunu belirtmişlerdir.

Tezlerde kadın sağlığı alanlarına göre en sık Obstetri ve Jinekoloji alanında yer alan örneklem gruplarının kullanıldığı, prekonsepsiyonel dönem, kontrasepsiyon, ürojinekoloji, emzirme gibi diğer kadın sağlığı alanlarının çalışmalarda yer almadığı görülmektedir. Bulgular doğrultusunda bu alanlarda çalışmaya gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Tezlerde kullanılan model ya da kuramların araştırma sonucuna olan etkileri incelendiğinde; neredeyse tüm çalışmalarda kuram ya da model kullanımının istenilen sonucu elde etmede katkısı olduğu vurgulanmaktadır. Ancak model ya da kuramların araştırma tasarımı aşamalarının tümünde kullanılmadığı dikkati çekmektedir (Tablo 2). Araştırma tasarımında veri toplama ve müdahale kadar problemi tanımlama aşaması da önem teşkil etmektedir. Problemin tanımlanması ile araştırmanın önemi bilimsel kaynaklarla açıklanır ve araştırmanın hedefleri, hipotezleri tanımlanmış olur (67). Hastalıkları hemşirelik kuramcılarının tanımları üzerinden inceleyen bir araştırmada; ülkemizde yapılan çalışmalarda kuramcılarının hastalıkları anlatımda kullanımının yer almadığı belirtilmiştir. Oysaki kuramcılarının temel felsefeleriyle bir hastalığın şematize edilmesi ile hemşirelerin bilgilerinin daha kalıcı olabileceği görüşü savunulmuştur (68). Bu sonuca paralel olarak çalışmamız kapsamındaki tezlerde problemin (hastalıkların) tanımlama aşamasında genel ifadeler yer aldığı görülmüştür.

Bu sonuçlar göz önüne alındığında araştırmaların tüm basamaklarında kullanılmayan ya da sistematik bir yol izlenmeden sonuca ulaşılan araştırmaların kuram ya da model kullanımının etkisini belirlemek açısından yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Sonuç olarak ülkemizde Kadın Sağlığı Hemşireliği alanındaki lisansüstü tezlerde model ya da kuram kullanımının niteliksel ve niceliksel açıdan sınırlı olduğu bulunmuştur. Kadın Sağlığı Hemşireliği özelinde model ya da kuram kullanımında konu bazında açık olan alanlar göze çarpmaktadır. Bu nedenle prekonsepsiyonel dönem, kontrasepsiyon, emzirme ve ürojinekoloji gibi alanlarda model ya da kuram kullanılarak yeni araştırmaların yapılması önerilebilir. Ayrıca model ve kuramları uygularken standardizasyon sağlamak ve ölçülebilir sonuçlar elde etmede CTE yapının kullanılması önerilir. Böylece yapılan çalışmaların hemşirelik bilimine katkısı artacaktır.

Kaynaklar

1. Kaya N, Babadağ K, Yeşiltepe KG, Uygur E. Hemşirelerin hemşirelik model/kuramlarını, hemşirelik sürecini ve sınıflama sistemlerini bilme ve uygulama durumları. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi [online]. 2010;3(3):24-33. URL: <https://docplayer.biz.tr/21367458-Hemşirelerin-hemşirelik-model-kuramlarini-hemşirelik-surecini-ve-siniflama-sistemlerini-bilme-ve-uygulama-durumları.html>. 12 Nisan 2018.
2. Funnell R, Koutoukidis G, Lawrence K. Tabbner’s Nursing Care Theory And Practice; Outline of Nursing Theories and Frameworks of Care. 5th ed. Australia: Churchill Livingstone/Elsevier; 2008: 17-26.
3. Arslan H, Çıtak N, Potur D. Dünyada hemşirelik doktora programlarına genel bakış. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi [online]. 2004;13(53):21-30. URL: <http://dergipark.gov.tr/fjn/issue/9037/112671>. 15 Mayıs 2018.
4. Fawcett J. Conceptual models and nursing practice: the reciprocal relationship (Version of record online: 22 December 2006). J Adv Nurs [online]. 2006;17(2):224-8. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1992.tb01877.x>. 7 Mayıs 2018.
5. Pektekin Ç. Hemşirelik Felsefesi. 1. Baskı. İstanbul: Medikal Yayıncılık; 2013: 186.
6. Kuhn TS. Bilimsel Devrimlerin Yapısı. Tüfekçioğlu S. İstanbul: Kırmızı; 2015: 12-13.

7. McCarthy G, Fitzpatrick JJ. Nursing Concept Analysis: Applications to Research and Practice. New York: Springer Publishing Company; 2016: 4-5.
8. Thorne S, Canam C, Dahinten S, Hall W, Henderson A, Kirkham SR. Nursing's metaparadigm concepts: disimpacting the debates. J Adv Nurs [online]. 1998;27:1257-68. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1046/j.1365-2648.1998.00623.x>. 12 Haziran 2018.
9. Alligood MR, Tomey AM. Nursing Theorists and Their Work. 7th ed. St Louis, MO: Mosby; 2010: 6-7.
10. Cody WK. Philosophical and Theoretical Perspectives for Advanced Nursing. 4th ed. Boston: Jones and Bartlett Publishers; 2006: 43-44.
11. Fawcett J. Contemporary Nursing Knowledge: Analysis and Evaluation of Nursing Models and Theories. 2nd ed. Philadelphia: Fa Davis Company; 2005: 364-437.
12. İnan F, Üstün B, Bademli K. Türkiye'de kuram/modele dayalı hemşirelik araştırmalarının incelenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi [online]. 2013;16(2):132-139. URL: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29619>. 15 Nisan 2018.
13. Serçekuş P, Mete S. Uyum modeli ve sosyal bilişsel öğrenme kuramının doğum öncesi eğitimde kullanımı. DEUHFED [online]. 2009;1(1):57-68. URL: <https://docplayer.biz.tr/23983639-Uyum-modeli-ve-sosyal-bilissel-ogrenme-kuraminin-dogum-oncesi-egitimde-kullanimi-pinar-sercekus-figen-samiye-mete.html>. 18 Ekim 2018.
14. Fawcett J. Contemporary Nursing Knowledge: Analysis and Evaluation of Nursing Models and Theory. 3rd ed. Philadelphia: F.A.Davis; 2013: 47-54.
15. Fawcett J, Garity J. Evaluating Research for Evidence-Based Nursing. Philadelphia: F.A.Davis; 2009: 21-27.
16. Akbaba HG. Loğusaların doğum sonrası dönemdeki sağlıkla ilgili davranışlarının ve öz bakım özelliklerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2012.
17. Akyüz A. IVF tedavisinin negatif sonucuna adaptasyonda hemşirelik [Doktora Tezi]. Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2001.
18. Bıçakçı H. Doğum sonrası annelerin öz-bakım gücünün hastane taburculuğuna hazır oluşluklarına etkisi [Yüksek lisans tezi]. Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2010.
19. Bilge Ç. Jinekolojik kanserli kadınlarda plıssıt modeli doğrultusunda yapılan cinsel danışmanlığın etkinliği [Doktora Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2017.
20. Alp-Dal N. Jinekolojik kanserler farkındalık ölçeği' nin geliştirilmesi ve sosyal öğrenme kuramına dayandırılan planlı bir eğitim ile farkındalığın artırılması [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2017.
21. Amanak K. Roy adaptasyon modeline göre verilen eğitimin gestasyonel hipertansiyon, gebelik uyumu ve gebelik sonuçlarına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2015.
22. Aydemir H. Maternal obezitenin gebelikte oluşan yakınmalara ve öz-bakım gücüne etkisi [Yüksek lisans tezi]. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2014.
23. Aydoğdu NG. Sağlığı geliştirme modelleri ile yapılan hemşirelik girişimlerinin yoksul kadınların meme ve serviks kanserine yönelik erken tanı davranışlarına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
24. Ayvaz E. Gebelerin öz-bakım gücüne bireysel özellikler ve aile ortamının etkisi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2003.
25. Apay SE. Sezaryen ile doğum yapan loğusalara Roy'un modeline göre verilen bakımın değerlendirilmesi [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
26. Arslan-Özkan İ. Watson'ın bakım kuramına temellendirilmiş hemşirelik girişimlerinin infertil kadınların, infertiliteden etkilenme durumlarına, öz-yeterlik ve uyum düzeylerine etkisinin incelenmesi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2012.
27. Ceylan S. Kadın sağlık çalışanlarının kendi kendine meme muayenesi uygulamalarına sağlık inanç düzeylerinin etkisi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2017.
28. Çalım Sİ. Travelbee kuramına göre verilen kişilerarası iletişim eğitiminin ebelerin iletişim becerilerine ve annelerin doğum memnuniyetine etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2014.
29. Çelik N. Prekanseroz servikal lezyon tanısı alan hastaların Roy uyum modeline göre uyum durumlarının incelenmesi [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2016.
30. Dağ H. Neuman sistemler modeli'ne göre infertil kadınların yaşadığı stresörlerin incelenmesi [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2014.
31. Daşıkın Z. Teori temelli bireysel danışmanlık girişiminin gebelikte kilo yönetimine etkisi. [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2012.
32. Derya YA. Sezaryen ile doğum yapan loğusalara konfor kuramına göre verilen hemşirelik bakımının doğum sonu konfor düzeyine etkisi [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2012.
33. Erbaş N. Sezaryen sonrası fonksiyonel sağlık örüntüleri modeline göre yapılan evde bakımın annelerin postpartum sağlık durumuna etkisi [Doktora Tezi]. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2013.
34. Ersin F. Sağlığı geliştirme modelleri ile yapılan hemşirelik girişimlerinin kadınların meme ve serviks kanserine yönelik erken tanı davranışlarına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2012.
35. Fışkın G. Gestasyonel diyabetli gebelerde Roy adaptasyon kuramına göre hazırlanan diyafragmatik solunum egzersiz programının etkileri [Doktora Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2016.

36. Gün Ç. Histerektomili hastalarda benlik saygısının öz-bakım gücüne etkisi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
37. İsbir GG. Roy adaptasyon modeline dayalı danışmanlığın gebelikte bulantı kusmaya etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
38. Kılıç A. Dorothy Orem'in öz bakım modelinin sezaryen ile doğum yapan kadınların hemşirelik bakımına uygulanması [Doktora Tezi]. Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2005.
39. Kılıç M. Erken doğum tanısı alan gebelere verilen bakımın gebelerin öz bakım gücüne etkisi [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
40. Kissal A. Sağlığı geliştirme modelleri ile yapılan hemşirelik girişimlerinin yaşlı kadınlarda meme ve serviks kanserine yönelik erken tanı davranışlarına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2012.
41. Koçak YY. Pender'in sağlığı geliştirme modeli doğrultusunda uygulanan sağlıklı yaşam biçimi eğitiminin menopozal semptomların giderilmesine etkisi [Doktora Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2017.
42. Körükcü Ö. Preterm erken membran rüptürü olan gebelerde Meleis'in geçiş teorisine göre yapılandırılmış farkındalık programının anneliğe geçiş sürecine etkisi [Doktora Tezi]. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2015.
43. Nazik E. Öz-bakım modeli kullanılarak verilen bakımın postpartum komplikasyonların önlenmesi ve giderilmesine etkisi [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2009.
44. Durgun-Ozan Y. Watson'ın insan bakım kuramına temellendirilmiş hemşirelik bakımının infertilite tedavisi gören kadınların, anksiyete, baş etme ve infertilite etkilenme durumlarına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2013.
45. Öztürk S. Roy adaptasyon modeline göre postpartum dönemdeki annelere verilen eğitimin anne duyarlılığına etkisi [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
46. Pelik A. Histerektomi ameliyatı olan kadınların öz bakım gücünün incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2004.
47. Serçekuş P. Doğuma hazırlık sınıfı ve bireysel eğitimin gebelik ve postpartum uyuma etkisinin incelenmesi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2010.
48. Serin Ö. Kanserli çocuğuna refakat eden bir grup annede sağlığı geliştirme programının meme sağlığı inançlarına tutum ve davranışlarına etkisi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2009.
49. Tektaş P. Watson insan bakım modeline temellendirilmiş hemşirelik bakımının gebelik kaybı yaşayan gebelerin ruh sağlığına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2015.
50. Teskereci G. Jinekolojik kanseri olan kadınlarda Watson'ın insan bakım kuramına temellendirilmiş hemşirelik bakımının semptom yönetimi, umudu destekleme ve yaşamda anlam bulmaya etkisinin incelenmesi [Doktora Tezi]. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2016.
51. Tuzcu A. Sağlığı geliştirme modellerine dayalı hemşirelik girişimlerinin göçmen kadınlarda meme kanseri erken tanı davranışlarına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2013. İzmir, Türkiye.
52. Tütüncü B. PLISSIT modeli doğrultusunda kadınlara verilen eğitimin histerektomi sonrası cinselliklerine etkisi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2009.
53. Unutkan A. Doğum korkusu yaşayan gebelere verilen doğuma hazırlık eğitimi ve Kolcaba'nın konfor kuramına göre yapılandırılmış hemşirelik bakımının doğum korkusu, deneyimi, sonuçları ve konforuna etkisi [Doktora Tezi]. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2018.
54. Uptan S. Klimakterik dönemdeki kadınların öz-bakım gücünün artırılmasında hemşirenin rolü [Doktora Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 1999.
55. Yörük F. Doğum sonrası dönemdeki kadınların cinsel problemlerinin çözümünde PLISSIT modelin etkinliği [Yüksek lisans tezi]. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2013.
56. Ekim A, Manav G, Ocakçı A. Ülkemizde teori temelli hemşirelik araştırmaları: bir gözden geçirme. DEUHFED [online]. 2012;5(4),157-161. URL: <http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/4627/ekim.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 23 Eylül 2018.
57. Müller-Staub M, Lavin MA, Needham I, Achterberg T. Nursing diagnoses, interventions and outcomes - application and impact on nursing practice: systematic review. J Adv Nurs [online]. 2006;56(5):514-531. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2006.04012.x>. 23 Ağustos 2018.
58. Arslan Özkan, H. Hemşirelikte, Bilim, Felsefe ve Bakımın Temelleri. İstanbul: Akademi; 2014: 47-49.
59. Ardahan M, Özsoy S. Türkiye'de hemşirelik araştırmalarındaki eğilimler: yüksek lisans ve doktora tezleri üzerine bir çalışma. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi [online]. 2015;4(4):516-34. URL: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/220073>. 23 Ağustos 2018.
60. Platin, N. Hemşireliğin kuramsal öğeleri dersi öğrenci geribildirimleri. DEUHFED [online]. 2010;3(2):89-95. URL: http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/4556/89-95_pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 14 Eylül 2018.
61. Bayat M. Hemşirelik teorileri, modelleri. İçinde Karadağ A, Çalışkan N., Baykara ZG. Hemşirelik Teorileri ve Modelleri. İstanbul: Vizyon Basımevi; 2017: 30-52.
62. Annon JS. The PLISSIT Model: a proposed conceptual scheme for the behavioral treatment of sexual problems, Journal of Sex Education [online]. 1976;4(6):81-88. URL: <https://doi.org/10.1080/01614576.1976.11074483>. 22 Nisan 2018.
63. Bandura A. Human agency in social cognitive theory, Am Psychol. 1989;44(9):1175-84. URL: <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1989AP.pdf>. 22 Nisan 2018.

64. Harrison JA, Mullen PD, Green LW. A meta-analysis of studies of the Health Belief Model with adults. Health Education Research [online]. 1992;7(1):107-116. URL: <http://dx.doi.org/10.1093/her/7.1.107>. 17 Nisan 2018.
65. Alligood MR, Tomey AM. Nursing Theorists and Their Work. 7th ed. St Louis, MO: Mosby; 2006: 50-70.
66. Bond AE, Eshah NF, Bani-Khaled M, Hamad AO, Habashneh S, Kataua H, et al. Who uses nursing theory? An Univariate descriptive analysis of five years' research articles. Scandinavian Journal of Caring Sciences. 2011;25(2):404-9. doi: 10.1111/j.1471-6712.2010.00835.x.
67. Erdoğan S, Nahcivan N, Esin MN. Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik. 2. Basım. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2015: 286-288.
68. Altundağ S. Talesemi hastalığında hemşirelik kuramları. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi [online]. 2016;5(3):133-138. URL: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/22004>. 16 Mayıs 2018.